

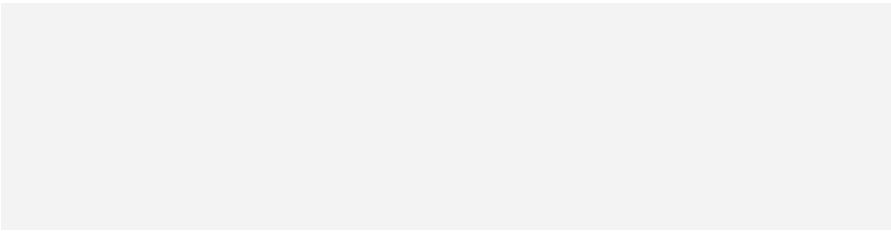
Peellands Molennieuws

Peellandse Molenstichting

104

december
2021

*Het Peellands Molennieuws is een uitgave van de Peellandse Molenstichting.
Een abonnement op dit blad is inbegrepen in een bijdrage aan de vrienden van de
Stichting. Het minimale bedrag is € 15,00 per jaar.
Dit bedrag kunt u overmaken op bankrekening NL87 INGB 0005 7060 31, t.n.v.
Peellandse Molenstichting.*

Secretariaat:

Peellandse Molenstichting
Secretariaat:
p.a. Schutsstraat 22
5737EW Lieshout
tel. 06 51815 316
www.peellandsemolenstichting.nl

Redactie:

Peter van Rongen en Geert van Stekelenburg
Het typewerk, de lay-out en de eindredactie zijn verzorgd door Geert van Steke-
lenburg

Uw artikelen, commentaar en ideeën kunt u sturen naar:

Redactie Peellands Molennieuws
p.a. Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721 BB, Asten
Tel: 0493-693504 / 0616716543/
Email: e.vanstekelenburg@chello.nl
Uiterste inzenddatum voor het eerstvolgende nummer: 27 maart 2022

Omslagfoto: Uitsnede uit de foto 'Verval in de molen', gemaakt op 09-1962 door
fotograaf Andries van de Kerkhof, website Regionaal Historisch Centrum Eindhov-
en.

Peellands Molennieuws
ISSN 1574-2512

Oplage: 160

De voormolen

“Aan iedere storm komt een einde en verschijnt er een regenboog.” Zo eindigde ik in december 2020 mijn voorwoord. Wie kon toen vermoeden, dat we een jaar later nog in bijna dezelfde situatie zouden zitten als toen. Zeker, we hebben even de teugels mogen laten vieren en dat gaf ons mooi de gelegenheid om de uitgestelde excursie te houden en het was goed om vele van jullie weer eens persoonlijk te ontmoeten. Blijkbaar vonden de weergoden ook, dat we deze dag verdiend hadden, want de zon scheen uitbundig en de afsluiting op een terras smaakte echt naar meer.

Voor de komende tijd zit er dus niks anders op, dan de tanden weer op elkaar te zetten en goed op elkaar en jezelf te passen. Het bestuur blijft zich bezighouden met het behartigen van jullie belangen en die van de molens. Dat dit vruchten afwerpt, blijkt wel aan enkele successen die geboekt zijn m.b.t. de bescherming van de molenbiotoop.

Ook het werk dat Gerard gestopt heeft in de inventarisatie hiervan werd hoog gewaardeerd door onze provinciebestuurders. De eerste stappen zijn gezet en er gaat nu gewerkt worden aan de vertaling van de waarden van de molens in de diverse plannen voor ruimtelijke ordening.

De actieve instructeurs in onze regio hebben weer enkele leerlingen klaargestoomd voor hun examen en daardoor is weer een goede aanwas aan nieuwe vrijwillig molenaars gerealiseerd.

Nieuwelingen of bezoekers proberen te enthousiasmeren voor ons mooie vak en hobby is een taak die het best uitgedragen kan worden door de molens draaiend te houden. In elke bestuursvergadering lopen we daarom een “rondje langs de molens” en bespreken het wel en wee van eenieder en leren we waar onderhoud gaat plaatsvinden. Dit is echter een activiteit die zich niet alleen binnen het bestuur zou moeten afspelen.

Gelukkig weten jullie ons steeds meer te tippen als er iets te gebeuren staat en zodra het weer kan en mag plannen we graag een zomeravond-excursie om naar het resultaat te komen kijken. Ook willen we graag weer eens een contactavond voor de actieve molenaars en leerlingen beleggen om te horen waar zij mee worstelen en hoe we daar als bestuur in kunnen ondersteunen.

Dat het Peellands Molennieuws intensief gelezen wordt, merken we aan de bijdragen die we deze keer kunnen plaatsen over het muldersvogeltje en de molen van Mierlo-Hout. Ook de foto uit de oude doos in het vorige

nummer deed wat molenstof opwaaien. Door het resultaat van een speurtocht door de digitale archieven te plaatsen, hopen we met jullie hulp informatie die, wellicht onbewust, foutief op het internet is verschenen te corrigeren.

Voor nu: ***“Houdoe goe en tot weerziens.”*** Ook de vraag naar het ontstaan van deze groet kan zomaar leiden tot een leuke speurtocht op het internet en het werkelijke antwoord zullen we gelukkig nooit weten, zodat iedereen zijn eigen wijsheid mag behouden.

Namens het bestuur wens ik iedereen heel veel geluk en goede gezondheid toe.

Marc van Deursen, voorzitter

Uitgelicht

Gerard Sturkenboom ontvangt molenprijs

De redactie

Op donderdag 14 oktober ontving Gerard Sturkenboom de Brabantse Molenprijs, die voor de tweede keer werd uitgereikt. De Brabantse Molenprijs is door Molenstichting Noord-Brabant ingesteld als blijk van waardering voor een persoon of instantie die zich op een bijzondere wijze heeft ingezet voor de Brabantse molens en molenaars. Commissaris van de Koning Ina Adema was donderdag naar het gemeentehuis in Heeze gekomen om het beeldje en de oorkonde te overhandigen. De prijs bestaat uit een replica van het beeld, dat bij de molen in Lieshout staat en is gemaakt door Charles Vergouwen. Bij de prijs hoort een oorkonde, waarop de verdiensten van de ontvanger worden aangegeven.

De molenaar uit Heeze was zichtbaar verrast met de prijs: „Als het wat meer had gewaaid, had mijn vrouw heel wat meer moeite moeten doen om me hierheen te lokken”, vertelde hij in zijn dankwoord. Dit kenmerkt Gerard, die met zijn molen misschien wel de meeste draaiuren van heel Brabant maakt. Volgens zijn zeggen heeft hij op zijn molen vorig jaar 40 ton meel geproduceerd, goed voor ongeveer 75.000 broden! Op de Sint Victor worden spelt, rogge en tarwe tot meel vermalen. Het

*De trotse ontvanger van de molenprijs poseert voor de camera met de replica van 'De mulder'.
(foto: Paul Salemans)*

meel wordt verkocht aan bakkers in de regio en aan de diverse thuisbakkers die regelmatig op zaterdag op de molen enkele kilo's komen kopen. Gerard zegt zelf over zijn 'hobby' dat hij opstaat met molens en er mee naar bed gaat.

Gerard heeft een lange staat van verdienste, want behalve veel malen, leidt hij nieuwe molenaars op en is hij bestuurlijk betrokken bij de adviesraad van Molenstichting Noord-Brabant. Deze stichting geeft advies over de restauratie van molens.

Van links naar rechts op de voorgrond: de echtgenote van de prijswinnaar, de commissaris van de koning, mevrouw I. Adema, Gerard Sturkenboom en de voorzitter van Molenstichting Noord-Brabant, de heer J. Pommer.

(foto: Paul Salemans)

Een van zijn laatste activiteiten was het samenstellen van de Windmolenbiotoopinventarisatie Noord-Brabant 2020. Met deze inventarisatie van de kwaliteit van de molenbiotopen van alle Brabantse molens is er voor de komende jaren een bruikbaar instrument voor alle partijen die te maken hebben met de molenbiotoop. Molenaars, moleneigenaren en molenverenigingen hebben hiermee beter zicht op de windhinderobjecten in de omgeving van de molens.

Allereerst is er een algemeen rapport gemaakt waarin een beschrijving van de resultaten van de molenbiotoopinventarisatie voor de gehele provincie. Aanvullend is er per molen een eigen biotooprapport samengesteld. In het biotooprapport per molen is met behulp van kaarten aangegeven waar zich windhinderobjecten bevinden in de omgeving van de molen. Gerard heeft voor het biotooprapport ook alle geldende bestemmingsplannen voor de molens tegen het licht gehouden om te kijken of er te-

genstrijdigheden in zitten. Voor De Volksvriend in Gemert bleken maar liefst 24 bestemmingsplannen van toepassing te zijn.

Gerard heeft de afgelopen jaren alle 124 Brabantse windmolens bezocht en in kaart gebracht. Het rapport 'Windmolenbiotoopinventarisatie Noord-Brabant 2020' verscheen vorig jaar. Een bijzonder karwei waaraan hij anderhalf jaar heeft gewerkt. Helaas scoorde ook de Sint Victor maar matig in dit rapport en de molens in Asten en Geldrop werden zelfs als zeer slecht beoordeeld. De resultaten zijn in 2020 aangeboden aan de Molenstichting Noord-Brabant. Deze stichting gaat de conclusies van het rapport binnenkort toelichten bij de gemeenten.

Gerard komt oorspronkelijk uit De Meern bij Utrecht. Na het behalen van zijn molenaarsdiploma in 1980 ging hij aan de slag op De Grenswachter in Luyksgestel. In 1984 werd hij molenaar van de Sint Victor. Daar kon hij meteen aan de slag met de restauratie van de molen. Nu, 37 jaar later, is de molen weer toe aan een opknapbeurt.

Windmolens hebben ruimte nodig om goed te kunnen functioneren, stelt Gerard. Ze moeten wind kunnen vangen. In een straal van 400 meter rond een molen mogen geen belemmeringen staan.

„Molenaar zijn is een roeping. Molens horen bij ons cultureel erfgoed en onze identiteit. En als iemand het molenaarsvak in zijn bloed heeft zitten, dan is het Gerard Sturkenboom”, zei Adema, de commissaris van de koning. Verder maakte ze in haar toespraak nog een treffende vergelijking tussen de windmolens van vroeger en de moderne windmolens die energie produceren. „Vroeger waren ze een geliefd onderdeel van het silhouet van een dorp. Als een mooie combinatie van techniek en ambacht. De windmolens van nu zijn slechts moderne fietsdynamo's op een paal”, aldus de commissaris van de Koning.

Ik denk wel dat we hier namens alle molenaars van Peelland kunnen spreken, als we Gerard van harte feliciteren met het winnen van deze hele bijzondere prijs.

Het originele beeld 'de mulder' die het vangtouw bedient. Zijn blik is op de wieken gericht. Willem Verbruggen, molenaar van molen De Korenaar uit Oirschot, stond model voor het kunstwerk, dat is ontworpen, door kunstenaar Charles Vergouwen.

Op de bil

Restauratie steenkraan Liessel

Peter van Rongen

Om de maalstenen schoon te maken en te kunnen billen moet het maal-koppel kunnen worden opengelegd. Dat wordt gedaan met behulp van een steenkraan. De steenkraan moet de looper kunnen tillen en dus solide van constructie zijn. De steenkraan is van eikenhout en bestaat uit een verticale staander en een, met een korbeel, ondersteunde dwarsbalk. Vandaar de naam "korbeelkraan". Door de dwarsbalk steekt een schroef-spindel, die aan de spindelmoer hangt. Onderaan de spindel hangen twee kraanbeugels, voorzien van dikke pennen die in de kraangaten van de steen passen.

De steenkraan wordt boven de looper gedraaid en de pennen van de kraanbeugels worden in de kraangaten van de looper gestoken. Daarna draait men met de spindelmoer, die zich op de dwarsbalk van de steenkraan bevindt, de looper omhoog, zwenkt de kraan opzij en kantelt de looper in de kraanbeugels. Moet de looper gebild (gescherpt) worden dan legt men deze omgekeerd op de ligger. Moet de ligger gebild worden dan zet men de looper doorgaans op zijn kant naast de ligger, boven een zware vloerbalk en goed ondersteund en vastgezet.

De uit het lood staande steenkraan, waardoor de erin hangende molensteen uit zichzelf richting muur draaide.

*(alle foto's in dit artikel:
Peter van Rongen)*

Een aantal afmetingen van de steenkraan is belangrijk. Het bereik van de steenkraan bepaalt waar het draaipunt van de kraan zich op de vloer bevindt. In ons geval is dit 139 cm. De spindel moet zich recht boven de bolspil bevinden om de looper rechtstandig op te kunnen tillen. De hoogte van de pennen is bepalend voor de mate van tillen. Deze afstand is belangrijk om de looper in de laagste stand op de ligger te leggen en in de hoogste stand moet de looper vrij van de vloer kunnen worden gekanteld. In een vorige bijdrage in het Peellands Molennieuws hebben we beschreven hoe we ons maalkoppel hebben gerestaureerd. Bij deze restauratie bleek de steenkraan op een aantal punten niet correct gemonteerd. De volgende problemen hebben we geconstateerd:

1. De steenkraan was niet waterpas gemonteerd waardoor de steen richting de muur viel. De benodigde kracht om de kraan in bedwang te houden was zo groot dat twee mensen nodig waren om de steen in bedwang te houden.
2. Het bereik van de kraan was niet in overeenstemming met het midden van de bolspil. Hierdoor werd de looper niet rechtstandig opgetild.
3. De vloerplaat bestond uit een oud I-profiel met een aantal vuren plankjes. Deze constructie was aan vervanging toe.
4. Het onderste draaipunt van de steenkraan bestond uit een stalen pen die op een geïmproviseerde taats draaide. Ook werd de pen door een gelaste ring op het I-profiel op zijn plaats gehouden. Het I-profiel steunde op twee draagbalken van de vloer, maar de taats stond direct op een vloerplank met een dikte van slechts 3 cm. Het oppervlak van de taats is maar 10 cm². Hierdoor is deze vloerplank zeker 1 cm ingedrukt. De positie van de vloerplaat t.o.v. de draagbalken kan worden verbeterd zodat het draagvermogen maximaal is.

5. Een aantal spieën waren aangetast door houtborende insecten en moesten te worden vervangen.

Om de steenkraan weer bruikbaar te maken zijn een aantal werkzaamheden uitgevoerd. Hierbij is rekening gehouden met de historische waarde

Hier is aangetekend op de vloer waar de vloerbalken lopen en de bereikcirkel t.o.v. de bolspil waar het onderste draaipunt kan worden geplaatst.

De boven- en onderzijde van de nieuwe (uit oud hout gefabriceerde) vloerplaat voor de steenkraan.

van de steenkraan. Zo veel mogelijk onderdelen zijn behouden. Alleen als het noodzakelijk was, bijvoorbeeld uit veiligheidsoverwegingen, zijn onderdelen vervangen. Er is wel zo veel mogelijk gebruik gemaakt van oude materialen. Daar waar dit niet mogelijk was zijn moderne onderdelen 'verstopt' onder historische materialen. De steenkraan draait om twee punten. Het bovenste draaipunt bestaat uit een ring die in de muur van de steenzolder is bevestigd.

Het precieze draaipunt bevindt zich in het midden van de ring. Het onderste draaipunt bevindt zich op de stalen pen en taats. Het precieze draaipunt is het middelpunt van de pen en taats. Om de steenkraan waterpas te monteren moeten beide draaipunten loodrecht boven elkaar gemonteerd te worden.

Eerst hebben we het bereik van de steenkraan op de vloer getekend. Dit bereik bestaat bij onze molen uit een cirkel met een straal van 139 cm vanuit het middelpunt van de bolspil.

Het is nu zaak om het midden van de ring op te lijnen met een punt op de bereikcirkel van de steenkraan op de grond. Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van een laserwaterpas. Het bovenste draaipunt moesten we 5 cm langs de muur en 7 cm uit de muur verplaatsen. Het onderste draaipunt is ongeveer 2 cm verplaatst t.o.v. de oude plaats. Om de steenkraan een stevige fundamente en een vast draaipunt op de juiste afstand te geven is besloten de vloerplaat in zijn geheel te vervangen en te verbeteren. Het houten gedeelte van de nieuwe vloerplaat is

Een nieuwe spie aan de achterzijde van de kraan houdt de horizontale arm op zijn plaats.

gemaakt van een oude eiken balk uit een historische boerderij uit 1748. Of de balk ook zo oud is, is niet bekend. De balk is zo lang gemaakt dat deze zoveel mogelijk rust op de twee draagbalken. In de balk zijn twee uitsparingen gemaakt voor de stalen vloerplaat aan de onderzijde en het

Verlengde en gerepareerde ring, die weer in de muur geplaatst kan worden.

stalen draaipuntdeksel aan de bovenzijde. Daarnaast zijn er vier gaten aangebracht om de balk op de draagbalken te schroeven.

Voordat de oude eiken balk op maat kon worden gezaagd moesten oude spijkers uitgeboord worden met een proppenboor.

Om het gewicht van de steenkraan via de pen en taats te verdelen over de draagbalken van de vloer van de steenzolder is in een uitsparing onder de steunbalk een

stalen vloerplaat aangebracht van 1 cm dik. De plaat is gemaakt door m.b.v. een laser de plaat uit te zagen en te voorzien van de juiste gaten, zodat deze samen met de steunbalk aan de draagbalken kon worden bevestigd. In de houten steunbalk is aan de bovenkant een uitsparing gemaakt om de taats en het draaipunt te plaatsen. Om de bewegingen te beperken wordt op deze uitsparing een deksel gemaakt met een geboord gat van 30mm. Deze plaat is met vier houtdraadbouten vastgeschroefd aan de steunbalk.

Het bovenste draaipunt bestaat uit een ring, die aan de muur van de molen is bevestigd. Aan de ring zit een stang met aan het uiteinde draad en moer. Deze stang is dwars door de molenmuur gevoerd en aan de buitenkant met de moer vastgedraaid. De volgende werkzaamheden zijn uitgevoerd om de ring te herstellen, aan te passen en in de muur te bevestigen.

Het boorgat (door de muur is schoon gemaakt en met mortel aangesmeerd om weer de juiste diameter te krijgen. Het bezetsel aan de buitenzijde is gerepareerd. Daarnaast is het gat aan de binnenzijde

De gerestaureerde, weer in het lood staande steenkraan.

iets kleiner en vierkant gemaakt om de spieën beter te kunnen plaatsen. De ring bleek gebroken en is gerepareerd. De stang is 10 cm langer gemaakt om de ring beter te kunnen uitlijnen met de grondplaat. Hierdoor kan de moer ook beter geplaatst worden en zit niet op het einde van de draad.

Door met een laser waterpas te werken is de ring midden boven de taats

*Steenzolder met een scheefstaande, nog niet gerestaureerde steenkraan
(foto: Pieter Zuijkerbuijk)*

en pen geplaatst. De moer is aangedraaid.

Nieuwe spieën zijn geplaatst rond de stang van de ring, waarmee de ring is gefixeerd op de juiste plaats. Om de spieën te fixeren zijn de overige gaten aangesmeerd met mortel.

Diverse spieën die de onderdelen van de steenkraan fixeren zijn vervangen.

Door veelvuldig gebruik was de draad van de bevestigingsbouten en moeren van de kraanbeugels zwaar beschadigd. Deze zijn opnieuw getapt.

Verder zijn in de staander en schoor nog resten te vinden van oorlogsschade, maar beide zijn nog van voldoende kwaliteit en zijn daarom niet vervangen.

Nieuw waterrad voor Genneper watermolen

Hans Kalkhoven

Het houten waterrad van de Genneper Watermolen is na ongeveer 24 jaar vervangen. Het werd rond 1988 geïnstalleerd en was weer de opvolger van een in 1963 nieuw aangebracht molenrad. Dit geeft wel aan dat een houten waterrad nogal eens gauw aan vervanging toe is. Water en hout: het blijft een moeilijke combinatie. Zelfs hardhout, azobé in dit geval, heeft geen onbeperkt leven. De vele gaten in de velgen en de verbinding van de schoepen zijn een ideale broedplaats voor allerlei soorten schimmels en mossen.

De beide velgen waren dan ook op diverse plaatsen aangetast en de afgelopen drie jaar waren al enkele schoepen vervangen in verband met houtrot.

De voorbereidingen voor de vervanging zijn al in 2020 begonnen. Ook al is het nieuwe rad een exacte kopie van het oude rad, toch moest ook hiervoor een omgevingsvergunning worden aangevraagd.

Vervolgens werd een offerte aangevraagd bij de molenmaker en na goedkeuring door de eigenaar, de Gemeente Eindhoven in dit geval, is in december 2020 het benodigde hout besteld. Het hout is bewust al in 2020 besteld vanwege de verwachte prijsstijging van het materiaal in 2021.

In juli 2021 zijn alle onderdelen voor het nieuwe waterrad gemaakt en daarna is het rad in de werkplaats van de mo-

*Het oude rad wordt gede-
monteerd.*

(foto: Hans Kalkhoven)

*De naaf van het watterrad.
(foto: Hans Kalkhoven)*

lenmaker helemaal opgebouwd, om vervolgens weer gedemon- teerd en klaar gemaakt te worden voor transport.

In september is begonnen met de afbraak van het oude rad. De voor dit karwei gehuurde afvalcontainer bleek al gauw een overbodige luxe: de oude spaken, velgstukken en schoepen waren dezelfde avond al weer verdwenen. De in de loop van de dag gevulde container werd namelijk weer helemaal leeggehaald door diverse belangstellenden, mét toestemming overigens.

De afbraak van het oude rad en daarna het schoonmaken en het verven van de as heeft een week in beslag genomen.

De opbouw van het rad ging in fasen: eerst werd één velg met

spaken gemonteerd op de as, vervolgens de tweede velg met spaken en als laatste pas de schoepen. Na het schilderen was het rad weer klaar voor gebruik. Voor het schilderen van het rad werd gebruik gemaakt van

Abozonol Houtcoat, een algemeen schimmelwederende verf van de firma A. Bok & Zonen, een oud familiebedrijfje uit Amsterdam.

De nieuwe schoepen zijn iets breder en hoger gemaakt zodat er in de ark minder water langs de schoepen verloren gaat en de

*De eerste velg is gemonteerd. Op de achtergrond: de twee trotse molenaars Annemie Driessen en hans Kalkhoven.
(foto: René Manders DCI Media)*

molen iets meer vermogen heeft (de ark is de kuip waarin het waterwiel draait en die gevormd wordt door de kadewanden en de bodem). In totaal is de molen slechts drie weken buiten werking geweest, nu kunnen we weer minimaal twintig jaar vooruit met dit nieuwe rad. Voorlopig wordt er weer drie keer per week een middag gemalen op de molen: op woensdag, zaterdag en zondag.

Over versleten waterraderen gesproken: dit schilderij van Van Gogh laat zien dat ook in zijn tijd de raderen van de Genneper watermolen aan restauratie toe waren. Van Gogh schreef in november 1884 aan zijn broer Theo: 'Dezer dagen ben ik ondanks het hier vrij ter deeg vriest, nog buiten aan 't werk, aan een nogal groote studie (meer dan 1 meter) van een oude watermolen te Gennep, aan den anderen kant van Eindhoven. Ik wil dat geheel buiten afwerken, maar 't zal ook wel 't laatst zijn dat ik dit jaar buiten schilder.' Een brief later meldt hij: 'Waarde Theo. Gisteren bracht ik juist thuis die studie van den watermolen te Gennep, waar ik met plezier aan heb gewerkt.' Schilderij te zien in het Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch

Onderhoud aan 't Nupke in Geldrop

Willem Boender

Al bijna een half jaar stond 't Nupke stil. Op 31 oktober 2020 hebben de molenaars besloten de molen stil te zetten. De reden hiervoor was dat de bovenas iets naar achteren was geschoven, zodat het gevlucht rakelings langs het voorkeuvelens schampte. In de daaropvolgende week kregen we van de gemeente Geldrop (afdeling vastgoed), toen nog de eigenaar van de molen, het bericht dat binnen onafzienbare tijd Adriaens Molenbouw een aanvang zou gaan maken met de langverwachte groot onderhoudsbeurt.

*De oude versleten kammen
(foto: Willem Boender)*

In december 2020 is Adriaens Molenbouw dan eindelijk gestart met de restauratie van het bovenwiel. De oude kammen werden verwijderd. Door de jaren heen zijn die keer op keer opgelapt. Met bouten, moeren en houtlijm waren de meest slechte kammen opgekalefaterd, maar dat gaf weinig verbetering, de staven werden bijna 'opgevreten'.

In de werkplaats bij Adriaens werden de kammen voorbereid, allemaal kregen ze gelijke koppen en staarten. In het bovenwiel werden sommige kamgaten aangepast. De kammen en kamgaten werden genummerd om zo de juiste kam in het juiste kamgat te plaat-

sen. Het complete aantal van 73 kammen is vervangen.

*De nieuwe kammen voordat ze op steek worden gezet.
(foto: Willem Boender)*

Tevens werd het bovenwiel aangepakt: oude en kapotte plooistukken, kruisarm en delen van de velg zijn vervangen door nieuwe delen van iepenhout. Tussen de hoep en de plooi-stukken zijn hier en daar dunne stukjes hout ter opvulling geplaatst (moet je hier nu spreken over belegstukken?) om de juiste diameter van het bovenwiel te houden.

In de wieg (bovenschijfloop) werden alle schietstaven, in totaal 36 stuks, vervangen door nieuwe. Ter voorkoming van snellere slijtage is hier gekozen voor de combinatie van steenbeuken (*redactie: ook wel bekend onder de naam haagbeuk en zeker geen familie van de beuk, zoals de naam wel zou doen vermoeden*) voor de sta-

ven en acaciahout voor de kammen. Het geheel werd op steek gezet. De

kammen zijn met houten kamnagels geborgd in de staart die op hun beurt weer vast gezet zijn met een spijkertje.

't Nupke is, zoals bij velen van jullie bekend zal zijn, voorzien van een Vlaamse blokvang met vangtrommel. Door de jaren heen is de trommelas volkomen versleten en

*Hier wordt het oude plooistuk verwijderd, heeft zijn beste tijd gehad.
(foto: Willem Boender)*

aangetast door de binnenvangketting. Maar ook het gegeven dat de trommelas niet is voorzien van ijzeren strips (de zogenaamde 'schenen') zorgde voor een versnelde slijtage. Dus werd de gehele trommelas vervangen door een nieuwe. Om snellere slijtage te voorkomen, is deze uiteraard nu wel voorzien van schenen.

Kenmerkend van 't Nupke is zijn witte molenromp (niet origineel!) en zoals zoveel molens van deze klasse, is er erg veel last van vochtdoorslag. Om dit te verminderen is er een dakgoot rondom de kap gemaakt met een afvoerpijp langs de staart naar beneden om daar via een lange flexibele slang, die onderaan de molenbelt uitkomt het regenwater te lozen en zo vochtdoorslag te verminderen.

*De door middel van spieën geborgde kammen van het bovenwiel. Elke spie wordt weer geborgd door een spijker.
(foto: Willem Boender)*

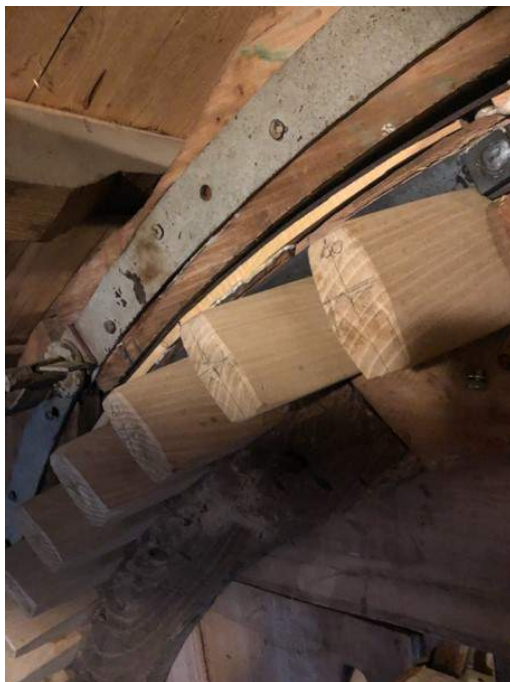

ren. Niet alleen dat probleem, maar ook de groene aanslag aan de schaduwzijde van de witte molenromp zal daardoor verminderen. Het plaatsen van zo'n dakgoot zie je steeds meer in het Peellands molengebied, bijvoorbeeld op de Victor in Someren en ook op de Roosdonck in Nuenen.

Verder zijn in februari van dit jaar eerst het hekwerk en de windborden verwijderd, daarna volgden de beide roedes (Gelaste

De nieuwe schietstaven zijn geplaatst, maar nog niet geheel afgewerkt.

(foto: Willem Boender)

*De nieuwe kammen zijn geplaatst, de hartlijnen uitgezet om de steekcirkel te bepalen met de denkbeeldige afschrijflijnen. Inmiddels zijn ze 'gewassen' met bijenwas.
(foto: Willem Boender)*

roeden (zogenaamde 'Derckx roeden' geproduceerd in 1979 met een lengte van 25,20 meter). Deze zijn daarna vervoerd naar de werkplaats van Adriaens Molenbouw in Weert om geïnspecteerd en opgeknapt te worden.

Na het terugsteken van de roedes, ongeveer een maand later, werden ze voorzien van nieuw hekwerk en windborden. De roedes zijn blauw geschilderd, de windborden

wit en de voorzoom rood, alles in dezelfde kleuren als voorheen. Het houtwerk van het gevlucht is van Russisch lariks en de kluften van bilinga, de wiggen van de askop zijn van droogeiken.

*De nieuwe trommelas, voorzien van metalen schenen.
(foto: Willem Boender)*

Vlaams Molengedicht (1870)

Geert van Stekelenburg

Onlangs stuurde een kennis, die naar Provinciaal Archeologisch Museum Oost-Vlaanderen was geweest mij een oud gedicht toe. Het was voor de gelegenheid op posterformaat afgedrukt, samen met een portret van de dichteres. Het gaat hierbij om Virginie Loveling, geboren op 17 mei 1836 en overleden op 1 december 1923. Ze was de dochter van een Duitse vader, die een begenadigd schrijver was en zag in haar geboortedorp Nevele (dorp ten zuidwesten van Gent) maar liefst zes windmolens draaien. In 1857 schreef zij het ook in Nederland ooit populaire en aangrijpende gedicht 'Molenzeeilen' (een oud Vlaams synoniem voor molenwieken). Na het lezen van dit aangrijpende gedicht wordt je als molenaar nog weer eens duidelijk dat de veiligheid rondom onze draaiende molens nooit genoeg gecontroleerd en verbeterd kan worden.

De molenzeilen

De mulder droeg zijn zoontje,
Zijn vreugd, zijn levensheil,
Met zich soms op den molen,
Langs trappen smal en steil.

Wel schrikte 't in den eerste,
Wel was het soms vervaard,
En hield zich vast aan vader,
Als 't nederzag naar de aard;

Maar 't was een recht genoeg

De Vlaamse schrijfster van dit gedicht Virginie Loveling.

Haar vader kwam uit Duitsland en pleegde zelfmoord toen Virginie tien jaar oud was. Door haar vader had ze de Duitse nationaliteit, die ze in 1879, na de dood van haar moeder, verruilde voor de Belgische.

(foto: Wikipedia.nl)

Daarboven voor het kind,
Zoo bij die groote zeilen,
Die ronkten in den wind.

In 't draaien van de wielen,
In 't bonzen en 't gekraak,
En 't springen op de zakken
Vond 't jonge kind vermaak.

Daar keek het uit den molen,
Verwonderd, naar beneên,
En sloeg de handjes samen,
Hoe klein toch alles scheen:

De menschen op den akker,
De boomen in het rond,
De zwaarbeladen ezel,
Die aan den molen stond.

De najaarswinden bliezen,
Het rijpe fruit viel neer;
De molenzeilen vlogen
En draaiden heen en weêr;

Het knaapje speelde buiten
En zag zijn vader staan,
Die door het kijkgat loerde,
En keek hem lachend aan.

Zijn zoontje bij de zeilen:
Wat ijslijk oogenblik!
De mulder staart en siddert,
Verstomd van angst en schrik.

De zeilen vliegen rasser
In feller, wilder vlucht,
En raken 't arme knaapje,
En slingren 't in de lucht.

Het stortte tuimlend neder,
En spartelde op den grond;

Eén van de zes windmolens waar de dichteres waarschijnlijk op uit keek: de in 1937 gesloopte 'Sprietmolen'. Dit was een van de weinige standerdmolens die naast korenmolens ook dienst deed als oliemolen.

(foto: <https://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=2846>)

Dat zag de bange vader
Die op den molen stond.

En hoe hij kwam geloopt
En 't lijke in de armen sloot
En het met wilde klachten
En tranen overgoot -

Dat is verward en duister
Hem in 't geheugen, want
De wanhoop van zijn herte
Verdwaalde hem 't verstand.

Sinds stoven twintigmalen
De najaarsblaadren neêr;
Sinds bloeiden twintigmalen
De groene velden weêr.

Nog staat en huis en molen
Zooals het vroeger was,
Nog speelt de morgenzonne
Op maluwbloem*) en gras.

Maar soms bij zomeravond,
In stil en helder weêr,
Zit de oude mulder, zwijgend,
Voor zijne woning neer.

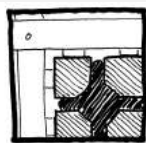
Dat is het uur der ruste,
Dat geest en hert verkwikt,
Hij staroogt in de verte
Of strak ten gronde blik.

Maar als de zeilen draaien
En dat hij kindren ziet,
Dan zegt hij, schielijk schrikkend:
'Genaakt den molen niet!'

*)Maluwbloem: Heemst (*Althaea officinalis*): een struik die tot 2 m hoog kan worden met witpaarse bloemen.

Door een molenwiek getroffen.
Asten. Gisteren-namiddag had alhier een ernstig ongeluk plaats, het tienjarig zoontje van de wed. Kortooms, was nabij den Windmolen van S. met andere kinderen een vlieger aan het oplaten, toen het met achteruitloopen te dicht bij den molen kwam en een slag van een der wieken kreeg. De arme kleine werd bewusteloos opgenomen. Hij was aan het hoofd ernstig verwond, zoodat de hersens er uit puilden en hij zal hoogstwaarschijnlijk het levend er niet afbrengen. Gisterenavond was hij nog altijd buiten kennis.
Nader meldt men dat het jongetje zonder tot bewustzijn te zijn wedergekeerd, na eenige uren is overleden.

De Meerijsche Courant van 23 juli berichtte over de tragische dood van een spelend kind, dat overleed na een klap van een molenwiek van de standerdmolen in Astén. In tijden dat onze molens nog dagelijks draaiden kwamen zulke tragische ongelukken vaker voor.

Vulstukken

De muldersvogel

Van de redactie

Het weer is voor een molenaar een essentiële bron van informatie. Tegenwoordig hebben we internet en diverse appjes op onze mobieltjes waarin we het weerbericht tot ons laten komen. Dat was vroeger wel anders. De wolken, de radio, de barometer en de thermometer waren lange tijd de enige informatiebronnen. Daarvoor waren het de wolken en voor degenen die het betalen konden de barometer en de thermometer. Barometers waren er in diverse vormen en prijzen, enkele voorbeelden zijn de torricellibuis (kwikbarometer), de gasbarometer (die we nu veel zien met een wijzer), maar heel vroeger was het stormglas meer in gebruik. Als het geld ontbrak om een 'echte' barometer te kopen zochten de mensen naar alternatieven.

Van een van onze lezers, Jos van Stiphout, ontvingen we de volgende opmerkelijke informatie over zo'n alternatief: de kwartel!

'Kwartels hield men in speciale kwartelkooitjes. Vooral molenaars waren bij de eigenschap van de kwartel als weersvoorspeller gebaat. Want Inderdaad reageren kwartels direct op aankomende weersveranderingen door te slaan: 'kwik-me-dit-kwik-me-dat'. De molenaars konden dan hun voorzorgen nemen, zoals het verwijderen van de zeilen van de molenwieken. De kwartel werd in Brabant destijds molenaars- of muldersvogel genoemd. De molenaar van de molen Sint Victor in Zeeland zou in 1938 na de stormramp van 1925 zelfs drie Kwartelkooien aan het mole-

De Europese kwartel
(foto: www.natuurpunt.be)

naarshuis hangen'. (Aanvulling redactie: De molen is een stellingmolen waarvan het achtkant in 1938 vanuit Veghel naar zijn huidige plaats is gebracht, ter vervanging van een in 1925 door storm vernielde zeskante beltmolen).

De website <http://www.cubra.nl/brabantslandschap> weet over deze vogelsoort verder nog het volgende te melden: 'Kwartels waren toenmaals bij landlieden erg populair als levende barometers. Mensen hielden ze in speciale kwartelkooitjes. Vooral molenaars waren bij hun deskundigheid als weersvoorspeller gebaat. Inderdaad reageren kwartels direct op aankomende weersveranderingen door te 'slaan': 'kwik-me-dit-kwik-me-dat'. De molenaars konden dan hun voorzorgen nemen, namelijk het strijken van de wieken of het stopzetten van de schepraderen. De kwartel heette in Brabant destijds molenaars- of muldervogeltje'.

Kwartelkooitje in het Openluchtmuseum. Het dateert van 1950 en is afkomstig uit Staphorst (foto: www.collectiegelderland.nl)

Dit lijkt aardig overeen te komen met het bericht dat we van Jos van Stiphout ontvingen, maar het is toch de vraag of dit werkelijk waar is. Na allerlei artikelen over de kwartel uitgebreid nagezocht te hebben, komt men dit soort informatie nergens anders tegen. Zelfs in 'Kwartels als hobby, een praktijkhandleiding voor liefhebber en fokker', van de hand van H. Slijkhuis' wordt over de kwartel als weersvoorspeller niets vermeld. Verder vermelden een heleboel kenners, dat de kwartel pas sinds ongeveer 50 tot 70 jaar in de westerse wereld gedomesticeerd zou zijn. Dus dan lijkt het verhaal dat de kwartel al heel lang als voorspeller van het weer zou worden gebruikt op zijn minst behoorlijk twijfelachtig.

De website van ene Chris van Hout, een van de twee bronnen die de kwartel wél als weersvoorspeller aanduidt, bestaat uit een hele bonte opeenhoping van verzamelingen, die op het eerste gezicht niet erg betrouwbaar lijkt.

De diverse websites met gegevens over de molen Sint Victor in Zeeland, de molen waar kwartelkooitjes gehangen zouden hebben, leveren helemaal niets op wat in die richting wijst.

Een verdere zoektocht op de website www.e-mike.be/kwartel/beginner.html, waar werkelijk alles over de kwartel te vinden is, verwijst ook nergens naar de kwartel als weersvoorspeller. Zelfs de website vogelbescherming biedt geen enkele aanwijzing dat de kwartel als een soort Gerrit Hiemstra gebruikt zou kunnen zijn. Het gegeven dat de kwartel werd gebruikt als weersvoorspeller lijkt dus een fabeltje, maar of dit met zekerheid gezegd kan worden

Koren op de molen

Spurrie

Geert van Stekelenburg

Spurrie (spergula) wordt niet meer gebruikt tegenwoordig, maar ooit was het in Brabant een veelgebruikt gewas. Spurrie komt voor in de natuur, maar werd ook verbouwd als veevoer en als tussengewas (groenbemester) na de roggeoogst op de zandgrond. Sinds de prehistorie werd deze plant zelfs ook als voedselplant voor de mens gebruikt. Spurrie heeft enkele eigenschappen die het gewas bijzonder geschikt maakte voor de arme zandgrond in de Peel: het groeit op de slechtste grond, het onderdrukt onkruid, het ontkiemt heel snel (te oogsten na 8 tot 12 weken) en het heeft geen kunstmest of onkruidverdelgers nodig. Het heeft echter ook een groot nadeel: het vormt heel snel zaad en is dan zelf een soort onkruid.

De gewone spurrie (*Spergula arvensis*) is een eenjarige plant uit de anjerfamilie die van nature voorkomt in Europa. *Spergula* is afgeleid van het

Latijnse spargo: verspreiden of uitzaaien, omdat het zijn zaad gemakkelijk verspreidt. Het is een kleine onopvallende, lichtgroene plant van 5 tot wel 70 cm hoog. De plant is wat kleverig door de klierharen en heeft vertakte stengels waaraan de blaadjes in kransen zijn geplaatst. Tot het geslacht *Spergula* behoren meer dan 10 soorten. In

*De gewone spurrie
(Spergula Arvensis)
(foto: Wikipedia)*

Nederland kennen we Gewone spurrie (*Spergula arvensis*) en Heidespurrie (*Spergula morisonii*).

De spurrie draagt witte bloemen van april tot juni. De plant is te vinden op droge, voedselarme zandgronden, denk aan zandverstuivingen. Het is lang in gebruik geweest om de stuifzanden langs de kust vast te houden. Het kruid was hieraan zo aangepast dat het de klaver van de zandgronden werd genoemd.

Rond 1900 werd er in Nederland 3600 ha als stoppelgewas verbouwd, meestal nadat de rogge van het veld was gehaald. De plant diende dan als groenbemesting, maar hiervoor werd ook reuzenspurrie (*Spergula maxima*) gebruikt, deze variant heeft grovere stengels. De gewone spurrie werd gezaaid van eind juli tot eind augustus en de reuzenspurrie maar tot half augustus.

Spurrie werd ook wel gebruikt bij het zaaien van gras. Als er erg veel wind stond op het moment dat er gezaaid moest worden, wanneer de droge zandgrond kon gaan stuiven, werd het graszaad vermengd met spurriezaad. Omdat spurrie heel snel kiemt, houdt het jonge plantje het verstuiven tegen en geeft het langzaam groeiende grassen beschutting. Na een paar keer maaien verdwijnt de spurrie en blijft het gras over.

De zaden van de spurrieplant zijn ook geschikt als voer voor siervogels en pluimvee.

Spurrie werd in de vorige eeuw in het najaar ook wel als veevoer gebruikt. Dit was te proeven aan de melk en de boter. Deze boter werd wel spurrieboter genoemd en zou slecht van smaak zijn, net als de melk.

De zaden blijven erg lang kiemkrachtig, zodat spurrie ook na jaren nog komt opzetten. Zo werd er bijvoorbeeld spurriezaad gevonden bij Deense nederzettingen uit de ijzertijd (de laatste periode van prehistorie, rond 800 v. Chr.). Dit zaad bezat nog steeds zijn kiemkracht. In tijden van nood zou er in Finland en Noorwegen zelfs brood van gebakken zijn. Ook op de

Spurrie in bloei
(foto: Wikipedia)

Shetlanden werd spurrie in historische tijden tot meel vermalen, vandaar hun naam 'meldi': de meelplant.

De gewone spurrie heeft een witte bloem met een doorsnede van 4 tot 7 mm. Er zijn vijf kroonblaadjes, die iets langer zijn dan de kelkblaadjes en meestal 10 meeldraden.

De plant bloeit in vertakte bijschermen van juni tot september. Het blad is 1 tot 3 cm lang en is lijnvormig met een lengtegroef aan de onderzijde. Er zijn vliezige steunblaadjes.

De sterk gewelfde zaadjes zijn bruinzwart van kleur en hebben een zeer smalle vleugelrand. De zaadjes zijn bijzonder licht van gewicht: duizend zaden wegen samen maar 1 tot 2 gram.

Gebruikte bronnen:

www.volkoomen.nl

www.Wikipedia.nl

www.waterwereld.nu

www.hofmanap.nl

www.hunebednieuwscafe.nl

*Spurriezaad, elk zaadje heeft een smalle vleugelrandje waardoor het snel door de wind meegenomen wordt.
(foto: www.voerdenatuur.nl)*

Nogmaals Huttentut

In de vorige uitgave van het Peellands Molennieuws stond in deze rubriek een artikel over huttentut.

Hierop ontvingen we een reactie van Harrie Smits, de molenaar op de molen van Vlierden. In de molen heeft hij bij de graan- en meelmonsters al jaren een potje met huttentut staan.

Hij heeft het thuis gezaaid en het stro hiervan hangt bij hem in de molen.

Verder wist hij te melden dat huttentut vroeger onder andere werd gebruikt om de 'goei kammer' mee uit te vegen, vanwege de fijne structuur was het hier heel geschikt voor. En in het zaad zat veel olie, het was de beste lampenolie. Wat zijn reactie nog mooier maakte was, dat hij er een zakje huttentutzaad bij leverde. Nooit eerder zag ik werkelijk huttentutzaad. In het voorjaar ga ik het uitzaaien, ik houd jullie op de hoogte van het resultaat.

Uitgemalen

De Houtse molen

Van de redactie

*Van Jos van Stiphout ontvingen we dit interessante artikel over de standerdmolen van Mierlo Hout. Dit artikel is eerder verschenen in het blad "ons Mierlo Hout" en is met toestemming van de redactie van dat blad overgenomen.***de Houtse molen**
Door: Marinus van den Elsen

In vijftiende eeuw is er sprake van een molen op 't Hout, al was dit geen windmolen. Het recht om de wind te gebruiken kwam aan de Heer van Myerle toe. Dit betekende dat de heer het alleenrecht had om een windmolen te (laten) bouwen en die te exploiteren. Een dergelijke molen werd een 'banmolen' genoemd.

De boeren van 't Hout waren daarom verplicht om hun graan te laten malen op de molen van Mierlo. Al maakten zij ook gebruik van de Helmondse molen bij de Goorloop aan de Mierloseweg en de Stiphoutse molen.

Molen in de Slegersstraat

Al in 1594 is er sprake van een 'molenhuijs' in de Slegersstraat. Het molenhuis met bijbehorende akker diende als onderpand voor een geldlening die IJsbrant Thomaes en zijn vrouw aangingen. Het ging hierbij niet om een windmolen, want dat was in die tijd niet weggelegd voor 'gewone'

De Houtse molen rond 1925- Op de voorgrond is de tramlijn te zien.

mensen. Het 'recht op wind' berustte, zoals gezegd, bij de Heer van Myerle. Waarschijnlijk werd de molen aangedreven door een paard of os; een zogenaamde rosmolen. Het feit dat de molen aan de Slegersstraat lag zou er op kunnen duiden dat het een oliemolen was. Olie werd 'geslagen' uit het zaad van vlas (lijnzaad), een gewas dat hier veelvuldig werd geteeld. De naam Slegersstraat kan hieruit verklaard worden, want het woord 'sleger' is afgeleid van 'olieslager'. Hoe lang de oliemolen in de Slegersstraat heeft bestaan is onbekend.

Bouw van een windmolen

Rond 1700 had de Heer van Mierlo plannen om een windmolen op te richten aan de Schutsboom, maar deze werden gedwarsboomd door de Heer van Helmond. Het zou nog tot het eind van de 19de eeuw duren voordat Mierlo-Hout een eigen windmolen kreeg.

Godefridus van Stekelenburg zag wel mogelijkheden voor een molen op 't Hout. Op 21 januari 1888 verkocht Hendrik van den Boogaard een perceel weiland aan Godefridus voor het oprichten van een windmolen. Het weiland lag aan de Houtsche straat (huidige Hoofdstraat). Een jaar later kocht Godefridus van Stekelenburg een zogenaamde standerdmolen in Zeelst. Hij liet de molen afbreken om deze in 1889 op 't Hout weer te herbouwen.

Molen als reclamezuil

Een tijd lang diende de Houtse molen als reclamezuil. De Bredase firma Hero Conserven liet een zijde van de molen beschilderen met reclame. De oppervlakte van de beschildering was zo'n 20 m². De stilgelegde molen had altijd dezelfde stand en de reclame was al van verre te zien als je uit de richting van Mierlo kwam.

Een tijd lang diende de molen als 'reclamezuil'. De Bredase firma Hero Conserven liet een zijde van de molen beschilderen met reclame. De oppervlakte van de beschildering was zo'n 20 m². De stilgelegde molen had altijd dezelfde stand en de reclame was al van verre te zien, als je uit de richting van Mierlo kwam.

Houten standerdmolen

De Houtse molen was een standerdmolen: een kast die het maalwerk en de wieken bevatte en die op een verticale standaard op de wind gedraaid kon worden. De standaard en de schragende balken werden op vier gemetselde blokken (poeren of teerlingen) geplaatst. De

molen was geheel van hout, uitgezonderd de maalstenen, het molenijzer en de teerlingen. Een dergelijke molen was kwetsbaar en sleet relatief snel door gebruik.

Geen molen in de Windmolenstraat

Je zou vermoeden dat de molen op de hoek van de Hoofdstraat en de Windmolenstraat heeft gestaan. Maar niets is minder waar. Ook in de vlakbij gelegen 'Molenwijk' zijn de straatnamen als Kastmolen, Schorsmolenpad en Korenmolen enigszins misleidend, want ook hier heeft nooit een molen gestaan. De Houtse molen stond op het perceel waar nu Aldi gevestigd is. Voorheen stonden daar de gebouwen van de Cehave (Coöperatieve Handelsvereniging).

Molenaarsgeslacht Van Stekelenburg

Godefridus van Stekelenburg werd geboren in Oirschot op 10 maart 1855. Hij was een telg uit de oude Brabantse molenaarsfamilie Van Stekelenburg. Godefridus leerde het malen op de in 1944 verdwenen wind- en watermolen van Casteren (gemeente Bladel). Voordat hij de molen op 't Hout liet bouwen, was hij molenaar op de Elderse molen in Mierlo. Tot aan 1937 bemaalden Godefridus en zijn zoon Alfons de Houtse molen. Aanvankelijk bezat de molen twee koppelstenen, waarvan een koppel werd gebruikt voor het malen van boekweit. Toen de vraag naar dit product sterk terugliep, werd een koppel stenen uitgebroken. Boekweit werd veel gebruikt voor het bakken van pannenkoeken alsmede voor de slacht onder andere voor het maken van balkenbrij.

*Op de voorgrond melkt een meisje de koeien.
(foto: Frans de Vries)*

Na het overlijden van Godefridus in 1937, verkaste Alfons naar Aarle-Rixtel waar hij in de levensmiddelenzaak van zijn broer

Advertentie in 'De Zuidwillemsvaart', van 2 augustus 1939

Op deze kaart, die dateert van 1903, wordt de plek van de Houtse molen aangeduid met de letters KM (korenmol). De zwarte pijl markeert deze plek.

aan de slag ging. De molen werd door de erfgenamen verkocht aan een familielid: Antonius Johannes van Stekelenburg, afkomstig van de watermolen te Boxtel. Deze ging voortvarend te werk. De molen werd stilgelegd en de productie overgebracht naar de naastgelegen maalderij waar hij een ruw-olie motor liet installeren. In 1938 verkocht hij de molen voor afbraak voor f 300,-. De molenroeden gingen naar de molen van Swartbroek (L) en het eikenhout naar de fa. Janssen te Mierlo-Hout voor het maken en restaureren van eikenhouten kasten. De locatie van de molen werd later de vestiging van de Cehave oftewel Boerenbond.

Bronnen:

- De standerdmolen te Mierlo-Hout, P.W.E.A. van Bussel, juni 1974
- Op 't Hout, Theo Meulendijks en Jan Vogels, 2003
- Een beeld van een kerkdorp Mierlo- Hout, Jan Huijbers, 1984
- Allemansmolen.nl
- Delpher.nl

Uit de oude doos

De molen van Ommel?

Geert van Stekelenburg

In het vorig nummer van Peellands Molennieuws stond deze foto uit de oude doos met als bijschrift: De molen in Ommel tijdens de bouw rond 1902. Een oplettende lezer, Edie Kees, herinnerde zich dat hij de zelfde foto gezien had in het boek 'Leven van en met de wind' over de geschiedenis van de molens van Someren. Daar luidt het bijschrift echter bij die foto: De 8-kantige beltmolen in 1899 bij de Breestraat.

Maar wat is nu de werkelijkheid, als je de molens bekijkt zijn het zeker directe verwanten, ze hebben beiden als poldermolen dienst gedaan en ook in hun uiterlijke kenmerken zouden het broertjes kunnen zijn.

Speuren in het archief van het RHC levert ook geen duidelijkheid, zowel bij de beschrijving van de molen van Ommel als bij de beschrijving van de molen aan de Breestraat staat dezelfde foto. (Bij de beschrijving van de molen van Rakels staat overigens een foto van 'de Victor' in Someren afgebeeld). De Gemeente Asten geeft in hun Beeld- en Geluidcollectie op de website van het RHC wel aan dat deze foto de molen van Ommel betreft.

De Database van Verdwenen Molens geeft de volgende informatie met foto's over deze twee molens

Ommel

databasenr. 2068

aanduiding (korenmolen)

plaats Ommel

*gemeente Asten
provincie Noord-Brabant
locatie RD X 180200 Y 381500
N 51.422057 O 5.749501
gebouwd 1901
verdwenen 1955 afgebroken
type Grondzeiler
aandrijving Windmolen
functie Korenmolen
status verdwenen*

Vele afgedankte houten achtkante molens uit Noord- en Zuid-Holland werden rond 1900 weer in Noord-Brabant herbouwd als korenmolen. Dit gebeurde ook met de in Ommel herbouwde grondzeiler van molenaar A. Raaymakers, die in de Tweede Wereldoorlog oorlogsschade opliep en nadien werd verwaarloosd. In 1955 werd de molen gesloopt.

Someren

*databasenr. 2846
aanduiding Molen van P. Rakels
standplaats Breestraat
plaats Someren
gemeente Someren
provincie Noord-Brabant
locatie RD X 178417 Y 376066
N 51.373290 O 5.723507
toon op kaart
gebouwd 1898
verdwenen 1946 gesloopt
type Grondzeiler
aandrijving Windmolen
functie Korenmolen, oliemolen
status verdwenen*

De molen is vermoedelijk afkomstig van de Nieuwkoopse Droogmakerij en werd in 1898 in Someren weer opgebouwd door molenmaker Frans Vosters. In 1946 werd de molen van P. Rakels afgebroken.

Beide molens waren dus achtkanten, oorspronkelijk met riet gedekt, werden rond 1900 voor de tweede keer opgebouwd, waren allebei vermoedelijk afkomstig uit Noord-Holland en werden rond 1950 gesloopt. Het is dus niet zo vreemd dat ze verwisseld zouden kunnen zijn bij het bestuderen van het fotomateriaal.

Op de website allemolens.nl is deze foto te vinden met de volgende beschrijving: Vrouw met kind op de arm voor de molen Wiekzijde van een achtkantige beltmolen. In de wiek staan twee mannen. Op de voorgrond staat een vrouw met een kind op de arm. Datering: 1920 ca. maker: Bussel, Chris van

Dus dan maar eens kijken naar de details die herkenbaar zijn. Als je hiervoor twee foto's van de database (waarvan we hopen dat die wél de juist molen aangeven) naast elkaar legt, dan lijkt de belt van de molen van Ommel aanzienlijk lager dan die van Someren. Daaruit zou dan de conclusie getrokken kunnen worden, dat de molen op de foto waar het om gaat toch de molen aan de Breesstraat in Someren zou moeten zijn.

Maar bij nadere bestudering van de foto van de molen van Ommel lijkt het ook of van de belt slechts het bovenste deel zichtbaar is en het zicht op het onderste deel ontnomen wordt door een veld met graan.

Op de foto waar het in eerste instantie om ging, staat in elk geval een molen, die bij herbouw niet met riet werd gedekt, je ziet een houten bedekking, waarop zoals dat in Brabant zo vaak gebeurde, dakleer werd gespijkerd. De molen van Ommel was dus niet met riet gedekt getuige weer een andere foto waarop duidelijk in het zonlicht

het blinkende dakleer te zien is. Mocht het zo zijn, dat de molen van Someren wel met riet gedekt was, dan moet de bewuste foto met dicht geplankte molen wel van de molen van Ommel zijn.

Bekijk je drie andere foto's van Rakels molen op de website van allemolens.nl dan lijkt het alsof deze molen wél met riet gedekt was. Dat zou dan weer betekenen dat de foto waar het in eerste instantie om ging juist wel in Ommel gemaakt moet zijn. Maar of de Somerense molen werkelijk met riet gedekt was, is op deze foto van allemolens.nl niet met 100% zekerheid te zeggen. Vanaf het computerscherm, dus gemakkelijker in te zoomen, lijkt het wel zo te zijn.

Wie lost dit raadsel voor eens en voor altijd op en kan definitief verklaren om welke molen het op de foto van de herbouw van deze molen gaat. De mensen op de voorgrond van de foto zullen wel door niemand meer herkend worden, dus misschien zullen we het nooit weten.

*Wilt u vriend worden / blijven van de
Peellandse Molenstichting maak dan
(liefst uiterlijk 31 december) minimaal een
bedrag van € 15,- over naar bankreke-
ning NL87 INGB 0005 7060 31, t.n.v.
Peellandse Molenstichting. Vergeet niet
uw adresgegevens te vermelden.*

Peellandse Molenstichting

Bestuur:

Voorzitter: Marc van Deursen, Kerkstraat 33, 5711GT Someren, 0493-495421
Secretaris: JanTielemans, Schutsstraat 22, 5737EW Lieshout, 06 51815 316
Penningmeester: Gerard Sturkenboom, Biss. Arnoutlaan 14, 5591BL Heeze, 040-2262602
Leden: Hans Kalkhoven, Argostraat 48, 5631JZ Eindhoven, 06 13587634
Mari van Dijk, Vecht 16, 5751WH Deurne, 06 13543865
Peter van Rongen, Atalanta 19, 5754DW Deurne, 06-18653805
Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721BB Asten, 0616716543
Jurgen van Stiphout, Pr. Bernhardlaan 11, 5707HH Helmond, 0492-524442

Molenkalender 2022:

In verband met corona is er geen duidelijkheid over het al dan niet doorgang vinden van de diverse molenactiviteiten

Meer over molens en mulders in Peelland:

www.peellandsemolenstichting.nl

